

Goed Geboerd

samenwerkingsvormen en verdienmodellen tussen Mkb'ers en agrariërs voor
duurzame landbouw met natuur in de provincie Utrecht
Projectonderdeel van trajectplan Duurzame Landbouw met Natuur

Achter de boer en tuinder.
Voor ons allemaal.

Mede mogelijk gemaakt door

Europees Landbouwfonds voor
Plattelandontwikkeling: Europa
investeert in zijn platteland

Het trajectplan Duurzame Landbouw met Natuur wordt mede mogelijk gemaakt door subsidie in het kader van het [plattelands-ontwikkelingsprogramma \(POP3\)](#) en de provincie Utrecht.

Gecoördineerd door
Auteur
Datum

Saskia van Noordt, Ton de Gans, Rubie van Crevel
Rubie van Crevel
7 februari 2023

Inhoudsopgave

1. Context
2. **Deelproject: samenwerkingsvormen en verdienmodellen tussen Mkb'ers en agrariërs voor duurzame landbouw met natuur in de provincie Utrecht**
3. Activiteiten en resultaten
4. Reflecties op de dialogen met Mkb'ers en agrariërs
5. **Aanbeveling voor vervolgtraject 'verdienmodellen' binnen trajectplan DLmN**
6. **Bijlage 1:** Contactenlijst voor uitnodiging Goed Geboerd
7. **Bijlage 2:** Uitnodiging voor Goed Geboerd
8. **Bijlage 3:** Deelnemerslijst van sessie Goed Geboerd
9. **Bijlage 4:** Notulen sessie Goed Geboerd
10. **Bijlage 5:** Presentaties van Goed Geboerd
11. **Bijlage 6:** Intentieovereenkomst voor verkenning van samenwerkingsvormen en verdienmodellen voor natuur-inclusieve landbouw in de provincie Utrecht

1. Context

Binnen het trajectplan DLmN zijn milieuorganisaties, de Provincie Utrecht, landschapsorganisaties en de boerenbelangen organisatie LTO Noord gezamenlijk op zoek naar maatregelen en samenwerkingsvormen die bijdragen aan een provincie waar een sterke verbinding tussen landbouw en natuur bestaat.

Het trajectplan Duurzame Landbouw met Natuur werkt aan diverse projecten, onderverdeeld in vier categorieën; (1) pilot groene contour; (2) duurzame bedrijfsplannen; (3) duurzame verdienmodellen; (4) monitoring.

Het Europees Landbouw Fonds maakt via de POP 3 subsidie het traject DLmN mede mogelijk, waarbij Natuur en Milieu Federatie Utrecht de eindbegunstigde is, en de Provincie Utrecht dient als beheersautoriteit.

In dit verslag is er voor gekozen om de begrippen duurzame landbouw met natuur en natuurinclusieve landbouw door elkaar te gebruiken. Er wordt hetzelfde mee bedoeld.

2. Deelproject: samenwerkingsvormen en verdienmodellen tussen Mkb'ers en agrariërs in de Provincie Utrecht

Binnen het deelproject 'samenwerkingsvormen en verdienmodellen tussen Mkb'ers en agrariërs in de Provincie Utrecht' is de doelstelling om het animo van Mkb'ers te peilen om een deel van de transitie naar duurzame landbouw met natuur te financieren. Er is gekozen om de interesse te peilen middels het voeren van een dialoog met het bedrijfsleven, semioverheden en agrariërs over kansrijke verdienmodellen en samenwerkingsvormen om natuur-inclusieve landbouw te integreren in de Provincie Utrecht. Daarbij is besproken met Mkb'ers en agrariërs of er bereidheid is om deze verdienmodellen te testen en te ontwikkelen middels het opzetten van een pilot.

De doelstelling van het deelproject is tweeledig:

1. Het bereiken van meer 200+ bedrijven in de regio Utrecht met informatie over dit deelproject binnen het trajectplan DLmN, inclusief de uitnodiging om deel te nemen aan de dialoog over verdienmodellen voor duurzame landbouw met natuur;
2. Een document waaruit de interesse en bereidheid van Mkb'ers en agrariërs blijkt om samenwerkingsvormen en verdienmodellen die de regionale integratie van landbouw met natuur versterkt te willen testen in de vorm van pilots.

Er is gekozen voor het organiseren van een netwerk en inspiratie evenement voor Mkb'ers en agrariërs uit de Provincie Utrecht over verdienmodellen voor natuur-inclusieve landbouw. Voorafgaand zijn gesprekken met ± 20 partijen, variërend van agrariërs, Mkb'ers en partijen uit het middenveld, zoals MVO Nederland en Wij.Land, gevoerd om te bespreken wat men kansrijke verdienmodellen en samenwerkingsvormen acht, en waar de uitdagingen zitten om deze modellen in de praktijk toe te passen. Tijdens de sessie Goed Geboerd op 18 januari 2023 zijn twee van de meest kansrijke verdienmodellen uitgelicht: korte ketens met duurzaamheidscriteria en het verwaarden van ecosysteemdiensten.

Vervolgens is er een discussie gevoerd over de uitdagingen om deze verdienmodellen toegankelijk te maken, welke (alternatieve) kansrijke verdienmodellen en samenwerkingsvormen verdere ontwikkeling nodig hebben en waar de grootste kansen liggen om positieve verdienmodellen voor duurzame landbouw met natuur te creëren.

3. Activiteiten en resultaten

Activiteiten	Resultaten	Bewijslast
Opstellen lijst van bedrijven en agrarische ondernemingen uit Provincie Utrecht	Lijst met contactgegevens van ±175 Mkb'ers, bedrijven en agrariërs	Bijlage 1
Persbericht voor de sessie Goed Geboerd om bekendheid over trajectplan DLN onder (hoofdzakelijk) mkb'ers en agrariërs in de Provincie Utrecht te genereren	Persbericht overgenomen door: <ul style="list-style-type: none"> • duurzaam-ondernemen.nl • Melkveebedrijf.nl • Rryvtrw.duurzameleverancier.nl • Agraaf.nl • Rtvhollandsmidden.nl 	
Uitnodiging aan bedrijven en agrarische ondernemers voor de sessie Goed Geboerd	<ul style="list-style-type: none"> • Uitnodiging verstuurd naar 150+ bedrijven en agrarische ondernemers 	Bijlage 2
Voor gesprekken met agrariërs & mkb'ers om feedback op samenwerkingskansen en verdienmodellen voor natuur-inclusieve landbouw te verzamelen	<ul style="list-style-type: none"> • Inzicht in grootste kansen en uitdagingen voor agrariërs en mkb'ers om te investeren in natuur-inclusieve landbouw • Feedback op bestaande verdienmodellen voor natuur-inclusieve landbouw • Ideeën voor nieuwe, nog verder te ontwikkelen verdienmodellen voor natuur-inclusieve landbouw 	Bijlage 3
Goed Geboerd: netwerk en inspiratie sessie over verdienmodellen voor regeneratieve landbouw op 18 januari 2023	<ul style="list-style-type: none"> • Notulen van de sessie • Reflecties op de gesprekken tijdens de sessie (zie hoofdstuk 4) • 38 bezoekers, waarvan 8 agrariërs, 8 bedrijven, 2 journalisten en 6 sector experts 	Bijlage 3, 4, 5
Opstellen van intentieovereenkomst om samenwerkingsvormen en verdienmodellen voor natuur-inclusieve landbouw verder te verkennen	Intentie tot samenwerking ondertekend door diverse agrariërs, Mkb'ers en tussenpartijen	Bijlage 6

5. Reflecties op de gevoerde dialoog over verdienmodellen voor duurzame landbouw met natuur met Mkb'ers en agrariërs uit de Provincie Utrecht

In deze paragraaf bespreek ik drie reflecties op de gesprekken en tijdens de sessie Goed Geboerd met Mkb'ers en agrariërs over verdienmodellen voor natuur-inclusieve landbouw in de Provincie Utrecht. Voor een volledig verslag verwijs ik naar bijlage 3 en 4.

Agrariërs maken keuzes op basis van de som van opbrengsten en kosten, wat hen in de huidige opzet leidt tot grootschalige, intensieve landbouw. Een belangrijk kantelpunt in de transitie naar duurzame landbouw met natuur lijkt daarom in de innovatie van het verdienmodel voor natuur-inclusieve landbouw te liggen.

Een belangrijk en gedeeld inzicht is dat een grootschalige en intensieve vorm van landbouw de meest voordelige som van opbrengsten en kosten voor de korte termijn voor agrariërs in Nederland oplevert. Het vraagt daarom in de huidige opzet van agrariërs om de transitie naar natuur-inclusieve landbouw te maken vanuit ofwel een ethische "duurzaamheid" overtuiging, ofwel vanuit overtuiging dat het voordelen voor het bedrijf op de lange termijn zal brengen. In beide gevallen is een belangrijke voorwaarde dat de agrariër financieel de ruimte heeft om ofwel in de 'lange termijn' of in 'duurzaamheidsambities' te kunnen investeren. Het innoveren van het verdienmodel lijkt daarom een essentieel veranderpunt in de transitie naar natuur-inclusieve landbouw. Aangezien de twee voornaamste inkomensstromen van een agrariër bestaan uit het leveren van producten, en vanuit overheidssubsidies, lijken intersectorale en publieke-private samenwerkingen nodig. Er werden ideeën geopperd zoals het opzetten van een match-make platform om (kleinschalige) agrariërs te verbinden aan bedrijven en de horecasector en/of stikstof rechten en andere ecosysteemdiensten of natuurwaarden van agrariërs te verwaarden.

Er lijkt behoefte aan een “match-makende” partij of platform die samenwerkingen tussen het Mkb en natuur-inclusieve agrariërs activeert en faciliteert

Natuur-inclusieve agrariërs en Mkb'ers geven aan dat ze elkaar moeilijk kunnen vinden om samenwerkingen op te zetten. Daarbij wordt genoemd dat het prijsverschil tussen natuur-inclusieve en gangbare producten (te) groot is, er uitdagingen zitten om de logistiek te organiseren van nieuwe en/of kleinschalige natuur-inclusieve leveranciers in te kopen. Ter illustratie gaven drie kleinschalige veetelers aan op zoek te zijn naar afzetkanalen die bereid zijn een meerprijs te betalen voor de natuur-inclusieve producten die zij leveren. Een dergelijk prijsverschil kan mogelijk verkleind worden als bijvoorbeeld de logistieke kosten gedeeld kunnen worden door het clusteren van de vraag naar natuur-inclusieve producten. Aan de andere kant zegt de korte keten B-2-C vlees leverancier, Grutto, interesse te hebben om regionaal, natuur-inclusieve vleesproducten aan te bieden, maar de logistiek (nog) niet te kunnen organiseren. Vanuit de bouwsector gaf de duurzaamheidsmanager van Baars en Bloemhoff aan op zoek te zijn naar agrariërs die vlas kunnen verbouwen en leveren voor duurzame bouwmaterialen. Er werden eerste ideeën voor een dergelijk verbindend orgaan geopperd zoals een digitaal platform, applicatie of fysiek loket om vragen naar agrarische producten, in de vorm van gewassen en/of ecologische impact, te kunnen koppelen aan het aanbod van agrarische ondernemers.

Er lijkt potentie om het Mkb te activeren om een rol te pakken in de (financiering van de) transitie naar duurzame landbouw met natuur

Tijdens de voorgesprekken met agrariërs en Mkb'ers en gedurende de sessie Goed Geboerd werd duidelijk dat er verschil bestaat in de prioriteit die agrariërs en Nederlandse Mkb'ers aan de transitie naar natuur-inclusieve landbouw geven. Zo

werd er massaal afgezegd voor de sessie Goed Geboerd door het bedrijfsleven en Mkb, terwijl het merendeel van de agrariërs wel kwam. In voorbesprekingen noemden een aantal Mkb'ers dat ze, net als agrariërs hun keuzes maken op basis van de som van opbrengsten en kosten. Het was voor de meeste Mkb'ers (nog) niet helder wat voor commerciële waarde natuur-inclusieve landbouw voor het bedrijf zou kunnen hebben. Een restaurant uit

Amsterdam gaf aan dat ze ook veel bezig is met de vraag wie nu precies welk deel van de premie voor duurzaam, in dit geval natuur-inclusief, eten moet betalen: “wat reken ik door aan de consument, hoeveel moet mijn marge naar beneden en wat kan ik aan de tussenleverancier vragen?”. Grutto, een korte keten B2C vlees leverancier, gaf aan te willen testen of er een markt is voor regionaal natuur-inclusief vlees, maar dat ze de logistiek nog niet voor elkaar krijgen regionaal vlees

in te kopen. Aan de andere kant, gaf een aantal kleinschalige agrariërs aan te weinig of geen afzetkanalen voor kleinschalige productie van natuur-inclusieve (agrarische) producten te kunnen vinden en/of bereiken. Veel Mkb'ers geven aan dat ze natuur-inclusieve landbouw als de toekomst zien, er graag meer over leren en open staan voor pilots om te onderzoeken wat de commerciële waarde van de transitie naar duurzame landbouw met natuur. Daarnaast gaf een aantal Mkb'ers en agrariërs aan behoefte te hebben aan praktische voorbeelden waarbij ook de business case, los van subsidies, positief uitpakt.

5. Aanbeveling voor vervolg

Op basis van de gesprekken met agrariërs en Mkb'ers tijdens het voortraject en de netwerk- en inspiratie sessie Goed Geboerd zijn we tot een viertal aanbevelingen voor een mogelijk vervolg van het thema verdienmodellen binnen het trajectplan DLN gekomen.

1. Betrek het Nederlands bedrijfsleven als samenwerkingspartner in het trajectplan DLmN om gezamenlijk de verdienmodellen voor duurzame landbouw met natuur te innoveren

Agrariërs maken keuzes op basis van de som van opbrengsten en kosten, wat hen in de huidige opzet leidt tot grootschalige, intensieve landbouw. Een belangrijk kantelpunt in de transitie naar duurzame landbouw met natuur lijkt daarom in de innovatie van het verdienmodel voor natuur-inclusieve landbouw te liggen. Vanuit dit inzicht is het een logische stap om het bedrijfsleven dat invloed heeft op verdienmodellen in de Nederlandse agrarische sector te betrekken bij een vervolgtraject waarin aandacht wordt besteed aan het innoveren van verdienmodellen voor duurzame landbouw met natuur.

2. Onderzoek het belang en de invloed van het Nederlandse Mkb op de transitie naar natuur-inclusieve landbouw in de Provincie Utrecht

Gedurende dit korte traject verdienmodellen binnen DLmN is gebleken dat een groep Mkb'ers interesse heeft om betrokken te raken bij natuur-inclusieve landbouw. Het is voor een aantal Mkb'ers echter (nog) onduidelijk of, en op welke wijze, de transitie naar natuur-inclusieve landbouw commerciële waarde voor hun bedrijf heeft, welke prioriteit zij hieraan moeten geven, en op welke manier zij mee kunnen investeren. Vanuit dit inzicht raden wij daarom aan om een onderzoek te starten naar het belang bij en de invloed van het Nederlands Mkb op de transitie naar natuur-inclusieve landbouw. Binnen een dergelijk onderzoek kan in het bijzonder aandacht worden besteed aan de volgende onderzoeksvragen:

- Hoe kunnen we het Nederlands Mkb segmenteren naar hun invloed en belang voor verduurzaming van de landbouw?

- Welke drijfveren benoemen Mkb'ers zelf om betrokken te raken bij natuur-inclusieve landbouw?
- Welke verdienmodellen en samenwerkingsvormen, waarin Nederlandse Mkb'ers betrokken zijn bij natuur-inclusieve landbouw, zien we al in de praktijk?
- Wat voor kansen en uitdagingen om mee te investeren in natuur-inclusieve landbouw benoemen Mkb'ers zelf?

Er kan eventueel worden gekozen om het onderzoeksgebied te verbreden van Mkb naar het Nederlands bedrijfsleven.

3. Test en ontwikkel praktijkvoorbeelden van verdienmodellen tussen natuur-inclusieve agrariërs en Mkb'ers in de Provincie Utrecht

Het Nederlands Mkb en agrarische sector delen beiden het perspectief van een pragmatische onderneming, waarin keuzes hoofdzakelijk worden gemaakt op basis van de som van opbrengsten en kosten. De gesproken Mkb'ers en agrariërs geven aan dat er behoefte is aan praktische voorbeelden van verdienmodellen en samenwerkingsverbanden waarin positieve commerciële waarde wordt gecreëerd middels het investeren in duurzame landbouw met natuur. Uit dit voortraject zijn een aantal eerste startpunten voor het testen en ontwikkelen van dergelijke praktijkvoorbeelden geïdentificeerd:

- Er is een partij uit de bouwsector die samen met Nederlandse agrariërs een aanbod aan natuur-inclusieve, bio-based materialen wil creëren, waarbij hij hulp nodig heeft om de aanbod kant te organiseren
- Wij.Land zoekt namens een groep veehouders in Utrecht partijen uit het bedrijfsleven die ecosysteemdiensten van deze natuur-inclusieve agrariërs willen inkopen
- Een aantal kleinschalige, natuur-inclusieve agrariërs is op zoek naar afzetkanalen voor hun producten die goed lijken aan te sluiten bij het Nederlandse Mkb

4. Test en ontwikkel een partij of platform die samenwerkingen tussen natuur-inclusieve agrariërs en Mkb'ers kan faciliteren en activeren

Agrariërs, Mkb'ers en partijen die zich inzetten voor het creëren van verdienmodellen op basis van natuur-inclusieve landbouw gaven veelal aan dat het moeilijk is om elkaar te vinden. Er zijn een groot aantal initiatieven ontstaan op het gebied van natuur-inclusieve landbouw in de afgelopen drie jaar, waardoor het voor Mkb'ers en agrariërs moeilijk is om een overzicht te krijgen wat de diverse initiatieven onderscheidt. Ondanks de veelheid aan initiatieven werd er door veel partijen aangegeven dat het moeilijk is om de verbinding tussen vraag en aanbod, ofwel rondom de inkoop van gewassen, ecosysteemdiensten of het opzetten van ander soort samenwerkingen te vinden. Er werd daarom geopperd om een match

makende partij en/of platform op te zetten waar de vraag en aanbod tussen Mkb'ers en natuur-inclusieve agrariërs gemaakt kan worden.